

Sivistysvaliokunta

siv@eduskunta.fi

Asia: Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta

Viite: VNS 1/2022 vp

Sivistystyönantajien kirjallinen asiantuntijalausunto ajankohtaisselonteosta turvallisuusympäristön muutoksesta

Sivistystyönantajat ry (myöhemmin Sivista) kiittää mahdollisuudesta lausua sivistysvaliokunnalle ajankohtaisselonteosta turvallisuusympäristön muutoksesta. Sivista tuomitsee Venäjän sotatoimet Ukrainassa ja pitää tärkeänä, että Euroopan muuttuneessa turvallisuustilanteessa Suomessa käydään turvallisuuspoliittista keskustelua päivitetyn tilannekuvan pohjalta. Yleisesti Sivista kiittää sitä, että selonteossa turvallisuus ja siihen liittyvät tekijät ymmärretään laajasti – esimerkiksi kriisivalmiutta ja huoltovarmuutta tarkastellaan useiden yhteiskunnan osa-alueiden kannalta. Sivista esittää lausunnossaan huomioita erityisesti henkiseen huoltovarmuuteen liittyen sekä sivistyskentän rooliin kriisivalmiuden vahvistamisessa.

Selonteossa arvioidaan ja kuvataan eritasoista puolustusyhteistyötä. Sivista näkee Suomen omiin lähtökohtiin ja yhteisiin intresseihin pohjautuvan puolustusyhteistyön tärkeänä. Yhteistyön voidaan uskoa pitkällä tähtäimellä tukevan toivottua ennaltaehkäisevää vaikutusta kriisinhallinnassa. Yhteistyön tiivistämiseen Naton kanssa sekä mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutuksiin liittyen Sivista viittaa elinkeinoelämän järjestöjen kannanottoon aiheesta¹.

Sivista katsoo, että sivistyksellä laajasti ymmärrettynä on keskeinen rooli sekä yksittäisten kansalaisten että koko yhteiskunnan resilienssin vahvistajana. Koulutusjärjestelmämme ohjaa arvopohja, jossa korostuvat esimerkiksi demokratia, aktiivinen toimijuus sekä elämän ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen. Perusopetuksessa tavoitteena on muun muassa tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa puolestaan tavoitteena on muun muassa tukea opiskelijoiden kehitystä hyviksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi. Pitämällä huolta koulutusjärjestelmämme toimintakyvystä ja huolehtimalla kasvattajien sekä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien edellytyksistä toteuttaa tehtävänsä laadukkaasti voimme tarjota jokaiselle lapselle ja nuorelle tasapainoisen maailmankuvan sekä terveen itseymmärryksen ja luottamuksen omaan osaamiseen. Tämä antaa hyvät edellytykset ylläpitää yhteiskuntarauhaa ja toisaalta toimia kriisitilanteen koittaessa.

Selonteossa on kuvattu, miten kriisin aikana informaatiovaikuttaminen lisääntyy korostaen erityisesti viranomaisten ja median roolia. Sivista lisää keskeiseksi toimijaksi myös päiväkodit, oppilaitokset ja korkeakoulut. Informaatiovaikuttaminen voi sosiaalisen median kautta kohdistua myös yksittäisiin kansalaisiin, jolloin kyky arvioida tiedon luotettavuutta ja uskottavuutta korostuu. Koulutusjärjestelmä antaa eri tasoilla eväitä medialukutaitoon sekä tarjotun tiedon arviointiin ja

¹ [Elinkeinoelämän järjestöt: Suomen paikka on puolustusliitto Natossa \(ek.fi\)](#)

tarvittaessa kyseenalaistamiseen. Äkillisen kriisin koittaessa on myös tunnistettava, että viranomaisviestintä tai perinteisen median kanavat eivät välttämättä tavoita lapsia ja nuoria. Tällöin opetus- ja kasvatushenkilöstöllä on tärkeä rooli ajankohtaisen tilanteen käsittelyssä yhdessä lasten ja nuorten kanssa.

Selonteossa on tunnistettu mahdollisuus venäläisvähemmistöjen syrjintään. Sivista pitää tärkeänä, että Venäjän hyökkäyssota ei johda Suomessa kiusaamisen, rasismien tai vihapuheen lisääntymiseen yksittäisiä venäläistaustaisia tai Venäjän kansalaisia kohtaan. Tällaisessa herkässä tilanteessa punnitaan sydämen sivistys – arvostus ja suvaitsevaisuus – johon koulutusjärjestelmä myös tähtää. Päiväkodit, koulut ja oppilaitokset tulee kuitenkin tunnistaa erityistapauksena, sillä lapset ja nuoret ovat erityisen haavoittuvaisessa asemassa. Erityisesti tulee seurata niiden lasten, oppilaiden ja opiskelijoiden turvallisuutta ja hyvinvointia, jotka ovat taustaltaan ukrainalaisia tai venäläisiä, tai joilla voi olla aiempia kokemuksia sodasta ja väkivallasta. Sivista kiittää Opetushallitusta kattavista ohjeista ja työkaluista Ukrainan tilanteen käsittelyyn kouluissa myös tästä näkökulmasta. Viranomaisen tuella koulussa pystytään turvaamaan jokaisella lapsella ja nuorella turvallinen kasvu- ja oppimisympäristö.

Turvallisuusympäristön muutoksessa osaamisen merkitys korostuu. Tietyt kriittiset alat korostuvat esimerkiksi kriisinsietokyvystä ja huoltovarmuudesta keskusteltaessa. Tällaisia ovat esimerkiksi kyberosaaminen sekä energiaan liittyvät uudet ratkaisut. Sivista haluaa kuitenkin muistuttaa, että tieteen merkitys on tunnistettava koko moninaisuudessaan ja valjastettava kriisin keskellä toimimiseen ja sen käsittelyyn. Esimerkiksi ihmistieteet tuottavat ymmärrystä, joka tarjoaa välineitä kriisissä toimimiseen. Äkillisessä kriisitilanteessa huomaamme, mikä merkitys on pitkäjänteisillä ja riittävillä panostuksilla osaamisen kehittämiseen sekä TKI-toimintaan. Huoltovarmuuskeskuksen Kriittisen osaamisen hallinta -selvitystyön loppuraportin (2021)² mukaan siviiliyhteiskunnan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarpeita tukevan tutkimuksen kohteet ovat yhä enenevässä määrin yhteneviä. Raportissa todetaan, että siviiliyhteiskunnan lähtökohdista tehty tutkimus tukee myös sotilaallisen huoltovarmuuden kannalta kriittistä osaamista.

Kriittisen osaamisen hallinta -selvitystyön loppuraportissa kiinnitetään huomiota myös jatkuvan oppimisen merkitykseen. Osaamisen kehittäminen ja ajan tasalla pitäminen on olennaista myös turvallisuusympäristön muutoksiin varautumisen kannalta. Raportissa todetaan, että työnantajien tulisi nykyistä enemmän hyödyntää korkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten mahdollisuuksia järjestää työnantajan tarpeisiin räätälöityjä koulutuskokonaisuuksia ja lyhempiä koulutusjaksoja olemassa olevalle tai rekrytoitavalle henkilölle. Sivista kiinnittää huomiota siihen, että turvallisuuteen ja varautumiseen liittyvää osaamisen kehittämistä ja siihen liittyviä toimintamalleja ei tarvitse nähdä erillisinä ratkaisuinä muusta jatkuvasta oppimiseen liittyvästä kehittämisestä. Olennaista on kehittää toimiva järjestelmä, johon koulutuksen järjestäjät ovat vahvasti kytkeytyneitä. Tämä palvelee laajasti kaikenlaista työelämää ja yhteiskunnan toimijoita.

Koulutus- ja työperäinen maahanmuutto on nähty keskeisenä ratkaisuna haastavaan osaaajapulaan. Yksi Suomen vetovoimatekijä kansainvälisille osaaajille on ollut turvallisuus. Miten turvallisuusympäristön muutokset vaikuttavat siihen, kuinka houkuttelevana maana Suomi nähdään opiskeluun ja työntekoon? Suomella on hyvä maakuva, jota on rakennettu pitkään määrätietoisesti. Se ei romahda yhdessä yössä, mutta välittömään kriisiin vastaamisen lisäksi on

² <https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/files/6dfe2c58429c27fd66f27d7ba428520e0e1b0342/kriittisen-osaamisen-hallinta-raportti.pdf>

tärkeää miettiä sen mahdollisia vaikutuksia myös pitkällä aikavälillä ja pyrkiä ennaltaehkäisemään kauaskantoisia negatiivisia seurauksia. Tätä edesauttaa uskottavat ja määrätietoiset toimet turvallisuuden vahvistamiseksi.

Sivista pitää tärkeänä, että selonteossa on tunnistettu myös taiteen, kulttuurin ja kirjastopalvelujen merkitys henkiselle kriisinsietokyvylle mielenhuollon ja osallisuuden näkökulmasta. Taiteen ja kulttuurin osalta on tehtävä tiivistä yhteistyötä alan oppilaitosten kanssa. Sivistan jäsenet tarjoavat kaikenikäisille laajasti palveluita. Näiden osalta keskeistä on pysyvä rahoitus ja työrauha.

Selonteossa tunnistetaan nuoret erityisen haavoittuvaisena kohderyhmänä johtuen pitkittyneen pandemian aiheuttamista seurauksista henkiselle hyvinvoinnille ja mielenterveydelle. Sivista pitää tärkeänä, että pandemian ja siitä aiheutuneiden poikkeusolojen vaikutukset nuorten oppimis- ja osallisuusvajeelle tunnistetaan ja huomioidaan laajasti yhteiskunnallisen päätöksenteon eri osa-alueilla. Pitkittynyt pandemia on leimannut suhteellisesti isoa osaa lasten ja nuorten elämää. Nyt seuraavan akuutin kriisin limittyessä poikkeusoloihin on ensiarvoisen tärkeää varmistaa lapsille ja nuorille turvallinen arki varhaiskasvatuksessa ja kouluissa.

Tuorein Nuorisobarometri 2021³ antoi positiivisen viestin nuorten tulevaisuuskon kehittämisestä: Vaikka aineisto kerättiin alkuvuodesta 2021 keskellä pandemiaa, suomalaisnuoret näyttävät olevan lisääntyvästi optimistisia tulevaisuutta kohtaan. Tämä pätee niin oman, lähiympäristön, Suomen kuin maailman tulevaisuuden suhteen. Sota Euroopassa huolettaa myös lapsia ja nuoria, mutta on tärkeää varmistaa, että tämä ei katkaise hyvää kehitystä tulevaisuuskossa. Ei pidä olla naiivi, mutta isossa kuvassa nuorten tulevaisuuskon lujittamisessa on kyse siitä, että tahto ja toimintakyky kehittää yhteiskuntaa säilyy ja vahvistuu. Samassa Nuorisobarometrissa kysyttiin, kuinka tärkeää on, että Suomi toimii kansainvälisesti eri päämäärien puolesta. Selkeästi tärkeimmäksi päämääräksi koettiin rauha. Vastaajista lähes kaikki sanoivat, että Suomen toiminta rauhan puolesta on heille vähintään melko tärkeää. Toiseksi tärkeimmäksi päämääräksi koettiin laadukas koulutus kaikille.

Laadukas koulutus on vakaan ja turvallisen yhteiskunnan kulmakivi sekä sisäisen turvallisuuden että ulkoisiin kriiseihin vastaamisen kannalta. Myös Huoltovarmuuskeskuksen Kriittisen osaamisen hallinta -selvitystyön loppuraportissa koulutus- ja osaamisjärjestelmän toimivuutta tarkastellaan laaja-alaisesti. Raportissa todetaan, että koulutukseen ja osaamisen kehittämiseen on panostettu merkittävästi viime vuosina. Raportissa mainitaan erityisesti perusrahoituksen kasvu, aloituspaikkojen lisääminen sekä eräiden kriittisten opintokokonaisuuksien rakentaminen. Samalla raportti muistuttaa, että nämä toimenpiteet on toteutettu pääosin määräaikaisen rahoituksen turvin, eikä ole varmuutta, miltä osin määräaikainen rahoitus siirtyy tulevaisuudessa pysyväksi perusrahoitukseksi. Myös Sivista jakaa tämän huolen: laadukkaan koulutusjärjestelmän ylläpitäminen ja kehittäminen edellyttää vakaata ja ennakoitavaa rahoitusta.

Sivista haluaa lopuksi osoittaa tukensa selonteon linjaukselle siitä, että Suomi jatkaa johdonmukaisesti ihmisoikeusperustaista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja korostaa kansainvälisen sääntöpohjaisen järjestelmän tärkeyttä ja kansainvälisen oikeuden noudattamista.

³ [Nuorisobarometri 2021: nuoret uskovat maailmanlaajusten ratkaisujen löytymiseen ympäristöongelmiin - Nuorisotutkimusseura ry](#)

Helsinki 25.4.2022

Sivistystyönantajat ry

Teemu Hassinen

toimitusjohtaja

teemu.hassinen@sivista.fi

050 562 7004

Annakaisa Tikkinen

elinkeinopoliittinen asiantuntija

annakaisa.tikkinen@sivista.fi

040 356 6082

Sivistystyönantajat

- sivistys-, koulutus- ja tutkimusalan työnantajajärjestö
- jäsenenä yli 340 oppilaitosta kaikilta koulutusasteilta
- yliopistot, ammattikorkeakouluja, ammatillisia oppilaitoksia, lukioita, peruskouluja, kansanopistoja, urheiluopistoja, kansalaisopistoja, opintokeskuksia, kesäyliopistoja, taiteen perusopetuksen oppilaitoksia kuten esim. musiikkiopistoja, koulutusvientiyrityksiä
- jäsenet ovat säätiöitä, yhdistyksiä, osakeyhtiöitä tai julkisoikeudellisia laitoksia
- jäsenten palveluksessa noin 60.000 opetuksen, tutkimuksen ja hallinnon ammattilaista

Yksityinen toimija opetuksen järjestäjänä

- rekisteröity yhteisö (yhdistys, osakeyhtiö, säätiö)
- valtioneuvoston tai opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämä järjestämislupa
- hoitavat laissa määriteltä julkista koulutustehtävää
- julkinen rahoitus
- tarjoavat maksutonta koulutusta samalla tavalla kuin kunnat, kuntayhtymät tai valtio
- perivät muussa opetuksessa (mm. musiikkiopistot, kansanopistot) opiskelijamaksuja samoilla periaatteilla kuin kunnallisetkin oppilaitokset
- toimintaa ei saa järjestää taloudellisen voiton tavoittelemiseksi